

**NAFAS A'ZOLARI KASALLIKLARI: DIAGNOSTIKA,
DAVOLASH VA PROFILAKTIKA.**

Qirg'izova Xolida Xudayberdiyevna

Namangan davlat universiteti Tibbiyot fakulteti

Klinik fanlar kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada nafas a'zolari kasalliklarining diagnostikasi, davolash usullari hamda ularning oldini olish (profilaktika) masalalari ko'rib chiqiladi. Nafas a'zolarining turli kasalliklari (bronxit, astma, pnevmoniya va boshqalar) bugungi kunda jiddiy sog'liq muammolaridan biri hisoblanadi. Maqolada mavjud ilmiy adabiyotlar tahlil qilinib, zamonaviy usullar va yondashuvlar asosida kasalliklarning samarali oldini olish hamda davolash choralariga e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *Nafas a'zolari, bronxit, pnevmoniya, astma, diagnostika, davolash, profilaktika, respirator kasalliklar, sog'liqni saqlash.*

Nafas a'zolari inson organizmida kislorod almashinuvini ta'minlovchi muhim tizimlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ekologik holatning yomonlashuvi, chekish, infeksiyon omillar va allergenlarning ko'payishi natijasida nafas yo'llari kasalliklariga chalinish hollari ortib bormoqda. Nafaqat yoshi katta odamlar, balki bolalar orasida ham ushbu kasalliklar keng tarqalgan. Shuning uchun ularni erta aniqlash, to'g'ri davolash va oldini olish muhim ahamiyatga ega.

Nafas a'zolari kasalliklari (nafas yo'llari va o'pka kasalliklari) keng tarqalgan bo'lib, ularning turlari, sabablari, diagnostikasi, davolash usullari va profilaktikasi haqida batafsil ma'lumot quyida keltiriladi. Ushbu kasalliklar oddiy shamollashdan tortib surunkali obstruktiv o'pka kasalligi (SOOK), astma, pnevmoniya va hatto o'pka saratoni kabi jiddiy holatlarni o'z ichiga oladi. Har bir kasallikning o'ziga xos xususiyatlari bor, ammo umumiy yondashuvlar ham

mavjud.

Nafas a'zolari kasalliklarining turlari va sabablari

Nafas a'zolari kasalliklari nafas yo'llari (burun, tomoq, traxeya, bronxlar) va o'pkalarni qamrab oladi. Eng keng tarqalganlari quyidagilar:

- Yuqumli kasalliklar:

- Shamollash (O'RVI): Viruslar (rinovirus, influenza va boshqalar) sabab bo'ladi. Alomatlari: burun oqishi, yo'tal, tomoq og'rig'i.

- Pnevmoniya: Bakteriyalar (streptokokk, pnevkokokk), viruslar yoki zamburug'lar tufayli o'pka to'qimalarining yallig'lanishi. Alomatlari: isitma, nafas qisilishi, ko'krak og'rig'i.

- Bronxit: Bronxlarning yallig'lanishi, ko'pincha viruslar yoki bakteriyalar sabab bo'ladi. Surunkali bronxit chekish yoki havoning ifloslanishi bilan bog'liq.

- Tuberkulyoz: Mikobakteriya tuberkulyozi tufayli kelib chiqadi. Alomatlari: uzoq davom etadigan yo'tal, terlash, ozib ketish.

- Surunkali kasalliklar:

- Astma: Nafas yo'llarining surunkali yallig'lanishi, allergiya yoki atrof-muhit omillari tufayli yuzaga keladi. Alomatlari: nafas qisilishi, xirillash, ko'krakda siqilish.

- Surunkali obstruktiv o'pka kasalligi (SOOK): O'pka ventilyatsiyasining doimiy pasayishi, asosan chekish yoki uzoq muddatli zararli moddalarga ta'sirlanish natijasida. Alomatlari: doimiy yo'tal, balg'am, nafas qisilishi.

- O'pka fibrozi: O'pka to'qimalarining qattiqlashishi, sabablari ko'pincha noma'lum yoki avtoimmun kasalliklar bilan bog'liq.

- Allergik va boshqa kasalliklar:

- Allergik rinit: Polen, chang yoki hayvon junlari tufayli burun shilliq qavatining yallig'lanishi.

- O'pka saratoni: Ko'pincha chekish yoki kimyoviy moddalarga ta'sirlanish bilan bog'liq. Alomatlari: doimiy yo'tal, qonli balg'am, vazn yo'qotish.

Asosiy sabablar:

- Viruslar va bakteriyalar.
- Chekish (faol yoki passiv).
- Havoning ifloslanishi (chang, kimyoviy moddalar, tutun).
- Allergik omillar (pollen, uy changi, kimyoviy moddalar).
- Genetik moyillik.
- Immunitetning zaifligi.
- Ish sharoitlari (masalan, zararli moddalar bilan ishlash).

Diagnostika usullari

Nafas a'zolari kasalliklarini aniqlash uchun shifokorlar bir qator usullardan foydalanadi. To'g'ri tashxis qo'yish kasallikni davolashda muhim ahamiyatga ega.

Anamnez yig'ish:

- Bemordan alomatlar haqida so'raladi: yo'talning davomiyligi, balg'amning xususiyati, nafas qisilishi, isitma, ko'krakdagi og'riq.
- Hayot tarzi (chekish, ish sharoitlari), oilaviy tarix va allergiya haqida ma'lumot olinadi.

Fizik tekshiruv:

- Shifokor stetoskop yordamida o'pka tovushlarini tinglaydi (xirillash, g'ildirak tovushlari yoki nafasning pasayishi).
- Burun, tomoq va nafas yo'llarining holati tekshiriladi.

Instrumental va laboratoriya tekshiruvlari:

- Spirometriya: O'pka hajmi va nafas oqimining tezligini o'lchaydi. Astma yoki SOOK tashxisida muhim.
- Pikfloumetriya: Nafas oqimining eng yuqori tezligini baholaydi, astma monitoringi uchun ishlatiladi.
- Ko'krak qafasi rentgeni yoki KT: O'pka to'qimalaridagi o'zgarishlarni (yallig'lanish, o'sma, fibroz) aniqlaydi.
- Bronxoskopiya: Bronxlarning ichki holatini ko'rish uchun maxsus trubka yordamida tekshiruv.
- Qon tahlili: Yallig'lanish belgilari (C-reaktiv oqsil, leykotsitlar) yoki

allergiya (eozinofillar) aniqlanadi.

- Puls oksimetriyasi: Qonda kislorodning to'yinganlik darajasini o'lchaydi.
- Allergiya testlari: Teri sinamalari yoki qonda IgE antitanachalarini aniqlash orqali allergenni topish.
- Balg'am tahlili: Infeksiya turi (bakterial, virusli yoki zamburug'li) aniqlanadi.

Maxsus testlar:

- Provokatsion testlar: Astma tashxisini tasdiqlash uchun nafas yo'llarining reaktivligini tekshirish.
- O'pka funksiyasi testlari: O'pka ventilyatsiyasi va gaz almashinuvini baholash.

. Davolash usullari

Davolash kasallikning turi, og'irligi va bemorning umumiy holatiga bog'liq. Quyida umumiy va maxsus yondashuvlar keltiriladi:

Dori-darmonlar:

- Bronxodilatatorlar:
 - Qisqa ta'sirli (salbutamol, ventolin): Astma yoki SOOK xurujlarida nafas yo'llarini tez kengaytiradi.
 - Uzoq ta'sirli (salmeterol, formoterol): Surunkali holatlarda doimiy foydalanish uchun.
- Kortikosteroidlar:
 - Inhalyatsion (budesonid, flutikazon): Yallig'lanishni kamaytiradi, astma va SOOKda ishlatiladi.
 - Og'iz orqali yoki in'ektsiya (prednizolon): Og'ir xurujlarda qisqa muddatli foydalaniladi.
 - Antibiotiklar: Bakterial infeksiyalarda (pnevmoniya, bronxit), masalan, amoksitsillin, azitromitsin.

- Antivirus dorilar: Gripp yoki boshqa virusli infeksiyalarda (oseltamivir).
- Antigistaminlar: Allergik rinit yoki astmada (loratadin, setirizin).
- Mukolitiklar: Balg'amni suyultirish uchun (atsetilsistein, ambroksol).
- Immunomodulyatorlar: Surunkali infeksiyalarda immunitetni qo'llab-quvvatlash uchun.

Fizioterapiya va reabilitatsiya:

- Nafas olish mashqlari: O'pka ventilyatsiyasini yaxshilash uchun (masalan, diafragma nafasi).
- Drenaj massaji: Balg'am chiqarishni osonlashtirish uchun.
- Fizik terapiya: Elektroforez, UHF va boshqa usullar yallig'lanishni kamaytiradi.

Xulosa

Nafas a'zolari kasalliklari turli xil bo'lib, ularni davolash va oldini olishda shifokor bilan hamkorlik muhim. Diagnostika uchun zamonaviy usullar (spirometriya, KT, tahlillar) yordamida aniq tashxis qo'yiladi. Davolashda dorilar, fizioterapiya va hayot tarzini o'zgartirish asosiy o'rin tutadi. Profilaktika uchun esa chekishdan voz kechish, sog'lom muhit va immunitetni mustahkamlash eng samarali choralar hisoblanadi.

Nafas yo'llari kasalliklari inson salomatligiga katta xavf tug'diradi. Ularning erta aniqlanishi va to'g'ri davolash usullari qo'llanilishi bemorlarning hayot sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar.

1. АЗИМОВ Р.К., ШАРИПОВА П.А., АЗИМОВА Ф.А., ДУНАНОВА Д.А. Распространенность болезней органов дыхания в зависимости от климатических особенностей регионов Узбекистана. Медицинский журнал Узбекистана. Ташкент.— 2010. — № 4. С. 45–47.
2. Гланц С. Медико-биологическая статистика / Пер. с англ. — Москва, 1999. 459 с.
3. Новиков Д.А., Новочадов В.В. Статистические методы в медико-

биологическом эксперименте (типовые случаи). – Волгоград: Изд-во ВолГМУ, 2005. – 84 с.

4. Суюнов Н. Д. Фармакоэкономический анализ и оптимизация лекарственного обеспечения пациентов с заболеваниями органов дыхания / Монография. Ташкент, 2013. «Фан». – 240 с.

5. Суюнов Н.Д. Анализ распространенности заболеваний органов дыхания по регионам Республики Узбекистан // Интеграция образования, науки и производства в фармации: Материалы науч.-практ. конф. – Ташкент, 2011. – С. 200-201.

6. Убайдуллаев А.М., Ахмедов Ш.М., Ливерко И.В., Ражабов Х.С. Эпидемиология неспецифических заболеваний легких и организация пульмонологической помощи населению. Динамика заболеваемости по болезням органов дыхания в Республике Узбекистан // Материалы VII съезда фтизиатров и пульмонологов Узбекистана. Вестник ассоциации пульмонологов Центральной Азии. Выпуск 14 (№ 3–4) 2010. – С. 130–131